

ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม
กรณีศึกษา: ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีผลต่อ
สิทธิในการมีทนายความและการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน

โดย

กลุ่ม พุทธรักษา

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการถอดบทเรียน (Lesson Learned)

หลักสูตร “การบริหารงานยุติธรรมระดับกลาง รุ่นที่ ๑๕”

ณ วิทยาลัยกิจการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

คำนำ

ตามที่วิทยาลัยกิจการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม ได้จัดอบรมหลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับกลาง รุ่นที่ ๑๕ (ยธก.๑๕) “เสริมสร้างความรู้สู่ความก้าวหน้าของกระบวนการยุติธรรม” โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญหลายประการ ประการหนึ่งคือ การเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์ การอภิปรายเกี่ยวกับสภาพปัญหาและเสนอแนะแนวทางแก้ไขเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม ในการนี้ กลุ่มพุทธรักษา ได้เห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดจากการที่ประชาชนทั่วไปไม่เชื่อมั่นกับกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งช่องว่างระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรมด้วยกันเอง จึงให้ความสนใจทำการศึกษาเรื่อง ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม กรณีศึกษา : ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีผลต่อสิทธิในการมีทนายความและการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม ด้วยวิธีการถอดบทเรียนในประเด็นฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีผลต่อสิทธิในการมีทนายความและการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนของกลุ่มผู้ศึกษา ทั้งนี้ ผลการศึกษาจะได้นำไปเสนอแนะในเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมต่อไป

ในการจัดทำรายงานฉบับนี้ ทางกลุ่มพุทธรักษา ได้ระดมความคิดเห็น ค้นคว้าหาข้อมูลประกอบจากเอกสารวิชาการทางด้านกฎหมายจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและยกกรณีตัวอย่างคดีที่เป็นประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นข่าวที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมต่อไป

คณะผู้จัดทำ

กลุ่มพุทธรักษา

มีนาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

๑. สภาพปัญหา	๑
๒. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามกฎหมาย (The Rule of Law).....	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นประธานในคดี	๖
๓. ระเบียบวิธีการศึกษา.....	๗
๔. ผลการศึกษาวเคราะห์.....	๗
๔.๑ สาเหตุของปัญหา.....	๘
๔.๑.๑ สิทธิในการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย.....	๘
๔.๑.๒ สิทธิในการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน	๑๒
๔.๒ ผลกระทบ	๑๔
๔.๒.๑ กรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความ	๑๔
๔.๒.๒ กรณีที่ไม่ได้รับการประกันตัวหรือการปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน	๑๕
๕. แนวทางการแก้ไข และหลักการ นโยบายที่เกี่ยวข้อง.....	๑๖
๕.๑ สิทธิในการมีทนายความในชั้นพนักงานสอบสวน.....	๑๖
๕.๒ สิทธิในการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน	๑๘
๖. สรุปและข้อเสนอแนะ.....	๒๐
บรรณานุกรม	๒๒
ภาคผนวก ก.....	๒๔
ภาคผนวก ข.....	๒๕

ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม
กรณีศึกษา: ฐานทางเศรษฐกิจของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา
มีผลต่อสิทธิในการมีทนายความและการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน

ยธก. ๑๕ กลุ่มพุทธิรักษา^๑

๑. สภาพปัญหา

ปัจจุบันสังคมไทยยังมีช่องว่างสำคัญ ๓ ช่องว่างที่ทำให้เกิดปัญหาในกระบวนการยุติธรรม คือ

๑. ประชาชนทั่วไปไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นความรู้สึกไม่เชื่อถือ ไม่ยอมรับในกระบวนการยุติธรรม เช่น ไม่ยอมรับคำพิพากษา หรือคำวินิจฉัย ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างประชาชนกับกระบวนการยุติธรรม เมื่อประชาชนเกิดความรู้สึกนึกคิดแบบนั้นต่อกระบวนการยุติธรรมนั้นหมายความว่าประชาชนไม่เข้าใจ ดังนั้น สิ่งที่ต้องเติมเต็มในเรื่องดังกล่าว คือ การที่จะต้องอธิบายทำความเข้าใจกับประชาชนว่ากระบวนการยุติธรรมทำงานอย่างไร เพื่อให้เกิดผลอย่างไร

๒. ช่องว่างของประชาชนที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่อความยุติธรรม แต่กลับเข้าไม่ถึง สาเหตุอาจจะเพราะถูกกีดกัน การมีค่าใช้จ่ายสูงและใช้เวลายาวนานมากเกินไปจนกว่าที่จะรอได้ ทำให้คนล้มเลิกความคิดที่จะแสวงหาความเป็นธรรม

๓. ช่องว่างระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรมด้วยกันเองระหว่างตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และทนายความ ซึ่งพูดคุยกันไม่รู้เรื่อง ทำงานร่วมกันไม่ได้ ยังติดขัดที่ขั้นตอนปฐษา อุดมการณ์ กฎหมาย และอะไรอีกหลายอย่างที่บางครั้งก็สร้างช่องว่างขึ้นเองให้เป็นอุปสรรค ขัดแย้งกันเอง จำเป็นต้องพัฒนาปรับเปลี่ยนองค์กร ซึ่งไม่ใช่การยุบรวม ทั้งหมดยังทำงานบนพื้นฐานความเป็นอิสระ แต่ต้องบูรณาการร่วมกันให้ได้อย่างน้อยก็พื้นฐานงานเอกสาร ไม่ใช่ต่างคนต่างคิดต่างคนต่างทำ ใครคิดก่อนทำก่อน ใครคิดใหม่ทำใหม่ ปัญหามันก็เลยเกิดขึ้น เช่น ในกรณีที่ศาลเปิดทำการแล้วตำรวจ อัยการ ราชทัณฑ์ และสถานพินิจยังไม่ถึงนี่คือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่ายังไม่มีการเติมเต็มระหว่างกระบวนการยุติธรรมด้วยกันเอง

แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้กำหนดให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขัง มีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิในการพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นพนักงานสอบสวน ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร และได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย โดยกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาให้มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าว^๒ ซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่ทุกคนมีอยู่อย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย แต่ในการใช้สิทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามกฎหมายดังกล่าวมักมีปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกับผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ซึ่งสังคมมักมีคำกล่าวที่ว่าในคดีอาญาว่า “คนรวยย่อมได้เปรียบคนจนเสมอ” หรือมักมีคำพูดในลักษณะประชด

^๑ ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับกลาง รุ่นที่ ๑๕ กลุ่มพุทธิรักษา ปราบกฏาวยานตามภาคผนวก ก.

^๒ มาตรา ๗/๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประชันว่า “คุณมีไว้ซึ่งคนจนเท่านั้น” ซึ่งนั่นเป็นสิ่งที่สะท้อนว่าสังคมมีข้อกังวลใจหรือมีความเชื่อว่าฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาจะมีผลต่อการใช้สิทธิต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สืบเนื่องจากผลการศึกษาภาพรวม ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าจะได้รับความยุติธรรมผ่านกระบวนการยุติธรรมของสถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ปรากฏข้อมูลว่า ในภาพรวม ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าจะได้รับความยุติธรรมผ่านกระบวนการยุติธรรม ในระดับ ๗.๐๗ คะแนน จากคะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน ส่วนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อองค์กรในกระบวนการยุติธรรม พบว่า ประชาชนเชื่อมั่นศาลยุติธรรมมากที่สุด ในระดับ ๗.๕๔ คะแนน รองลงมาคือ กรมราชทัณฑ์ ในระดับ ๗.๓๒ คะแนน พนักงานอัยการ ในระดับ ๗.๒๔ คะแนน ทนายความ ในระดับ ๗.๐๒ คะแนน และพนักงานสอบสวน/ตำรวจ ซึ่งเป็นองค์กรต้นทางในกระบวนการยุติธรรมได้คะแนนน้อยที่สุด ในระดับ ๖.๔๙ คะแนน ประกอบกับจากสถานการณ์ที่ผ่านมาปัญหาการขอประกันตัวปล่อยตัวชั่วคราวนั้น อาจสร้างภาระให้กับจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา เนื่องจากบางคดีจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์และยากจน จึงไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์หรือไม่มีบุคคลเข้ามาค้ำประกัน เพื่อแลกกับอิสรภาพชั่วคราวระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล และหลายคดีที่จำเลยหรือผู้ต้องหาตกเป็นแพะรับบาป แต่หาทนายความที่มีความชำนาญเฉพาะด้านมาแก้ต่างไม่ได้ หรือไม่สามารถขอปล่อยตัวชั่วคราวได้ เพียงเพราะไม่มีหลักประกันตามที่กฎหมายกำหนด

นอกจากนี้แล้ว ประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ยากจนที่ด้อยโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่อาจจะมีความลำบาก บางกรณีอาจจะไม่มีทุนทรัพย์ในการดำเนินการส่วนนี้ ก็ถือเป็นความเดือดร้อน หรือบางกรณีต้องขายที่ดิน ที่นา จำนวนที่นาต่างๆ เพื่อมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่างๆ เพราะฉะนั้นในเรื่องของภารกิจหรือวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมจึงถือว่าเป็นประโยชน์ ทั้งในการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินคดี ช่วยเหลือในเรื่องของการปล่อยชั่วคราว คือ การประกันตัว ไม่ว่าจะเป็นในชั้นจำเลยหรือชั้นผู้ต้องหา อีกทั้งสามารถช่วยเหลือเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและสนับสนุนเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายให้แก่ประชาชน ด้วยความสำคัญของปัญหาสภาพหรือฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีผลต่อสิทธิในการมีทนายความและการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน และยอมที่จะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม ทางกลุ่มผู้ศึกษาจึงให้ความสนใจและมุ่งที่จะวิเคราะห์ถอดบทเรียนในประเด็นดังกล่าวเพื่อทราบถึงสาเหตุของปัญหาและแสวงหาแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมและเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม

กรณีตัวอย่างมาจากเรื่องราวเรียนร้องทุกข์ต่อกระทรวงยุติธรรม ได้แก่ “กรณีของนายชารินทร์ จิระพันธุ์^๓ (ผู้ร้อง) ซึ่งเป็นบิดาของนายณฤพดินทร์ จิระพันธุ์ ได้มาขอร้องทุกข์ และขอความเมตตากรุณา เพื่อขอโอกาสให้ผู้ร้องกับลูกชายของผู้ร้องได้มีโอกาสชอຍินคำอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ เนื่องด้วยผู้ร้องได้หลงเชื่อคำแนะนำจากทนายขอแรงที่ไม่รู้จริง

จากที่ลูกชายของนายณฤพดินทร์ ซึ่งขณะนั้นกำลังศึกษาอยู่ชั้นปวช.ปีที่ ๑ โรงเรียนช่างกลชนสงอุปถัมภ์ (ขสทบ.) (อายุ ๑๘ ปี ๒ เดือน) ได้ไปมีเพศสัมพันธ์กับแฟนสาว (อายุ ๑๓ ปี ๕ เดือน) ที่ได้คบหากันมาระยะหนึ่ง เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๘ และได้มีเพศสัมพันธ์ครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ ในเวลาต่อมา หลังจากนั้นพ่อแม่ของฝ่ายแฟนสาวได้ทราบเรื่อง จึงได้มาพบกับผู้ร้องที่บ้าน และได้เรียกร้องค่าเสียหายเป็นจำนวนเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท แต่เนื่องด้วยฐานะของครอบครัวผู้ร้องไม่ได้มีเงินทอง ไม่มีเงินเก็บ จึงไม่สามารถที่จะจ่ายเงินตามที่พ่อแม่ของฝ่ายผู้หญิงเรียกร้องต้องการได้ พ่อแม่ของฝ่ายผู้หญิงจึงได้ไปแจ้งความเพื่อดำเนินคดีกับลูกชายของผู้ร้องที่สถานีตำรวจภูธรปากเกร็ด ซึ่งผู้ร้องและพ่อแม่ของฝ่ายผู้หญิงได้เจรจาต่อรองแต่ก็ไม่ประสบ

^๓ <https://www.moj.go.th/webboard/index.php?topic=๑๖๐> ร้องทุกข์ต่อกระทรวงยุติธรรมเรื่องหลงเชื่อทนายขอแรงพลาตโอกาสยื่นอุทธรณ์

ความสำเร็จ แต่ทางพ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็ให้โอกาสให้ผู้ร้องได้มีเวลาหาเงิน สุดท้ายเรื่องก่อนที่จะส่งดำเนินคดีทางผู้ร้องได้ขอต่อรองอีกครั้งหนึ่ง ทางพ่อแม่ของฝ่ายผู้หญิงก็เมตตาลดให้ครึ่งหนึ่ง คงเหลืออีก ๑ แสนบาท แต่ผู้ร้องก็ไม่มีปัญญาที่จะหาเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาทได้ เนื่องจากช่วงนั้นผู้ร้องเองก็ตกงาน ทรัพย์สินเงินทองก็ไม่มี จึงได้ขอต่อรองเจรจาเหลือ ๕๐,๐๐๐ บาท ทางพ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่สามารถรับเงื่อนไขได้จึงให้ตำรวจส่งดำเนินคดี

ในระหว่างเรื่องที่อยู่ในขั้นตอนของโรงพักลูกชายของผู้ร้องก็เดินเข้ามาบอด้วยตัวเองทางตำรวจจึงไม่ได้คุมขังไว้ในฐานะผู้ต้องหา เพราะเห็นว่าทางเราก็มีเจตนาที่จะชดใช้และรับผิดชอบและรับสารภาพ ในช่วงเวลานั้นผู้ร้องได้สอบถามเพื่อนของผู้ร้องที่เป็นอัยการจังหวัด ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมเรียนด้วยกันมาได้รับคำแนะนำจากเพื่อนที่เป็นอัยการว่า ให้ปล่อยลูกเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพราะคดีนี้เป็นคดีที่ไม่รุนแรงหนักหนาสาหัสกัน เหมือนกับคดี ปล้นฆ่าหรือข่มขืน เป็นคดีทั่วไป การกระทำผิด ๓ ครั้ง โดยต่างกรรมต่างวาระ แต่เวลาทำกับผู้พิพากษาตัดสิน ท่านจะไม่เอาความผิดแยกเป็นกระทง และคดีนี้เท่าที่ผ่านมาท่านผู้พิพากษาจะสั่งลงโทษไม่สูงจนเกินไปถ้าหากเรามีเงิน เพื่อยุติความเสียหายบางอย่างน้อยก็ ๓ - ๕ หมื่น ศาลท่านจะเมตตา เพราะว่าลูกชายก็ยังเรียนอยู่ ในช่วงที่กระทำผิดก็เพิ่งจะอายุ ๑๘ ปีกับ ๒ เดือนก็ยังถือว่ายังไม่บรรลุนิติภาวะ ยังอยู่ในช่วงเยาวชนอยู่

เมื่อทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ส่งเรื่องฟ้องที่สำนักอัยการจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๓ ข้อหา คือ กระทำชำเรา, พากผู้เยาว์, ข่มขู่ ลูกชายของผู้ร้องได้เป็นคนดำเนินการในการขอเลื่อน การส่งฟ้องที่สำนักงานอัยการด้วยตัวเอง เนื่องจากช่วงนั้นกำลังติดสอบปลายภาคเรียนที่ ๑ เป็นกำหนด ๑ เดือน พอครบกำหนดลูกชายของผู้ร้องก็ไปรายงานตัวที่สำนักงานอัยการประจำจังหวัดนนทบุรีและได้ถูกควบคุมตัวเข้าเรือนจำทันทีเพราะผู้ร้องไม่มีเงินประกันตัว ผู้ร้องต้องวิ่งเต้นหาเงินมาเพื่อจะขอประกันตัว ซึ่งแฟนของผู้ร้องได้ช่วยเหลือโดยการเอาที่ดินของพ่อแม่แฟนจำนองจำนวนที่ดิน ๕ ไร่ วงเงินกู้ ๗๕,๐๐๐ บาท เมื่อได้เงินมาแล้วจึงได้นำไปซื้อหลักประกันกับนายประกันประจำศาลจังหวัดนนทบุรีจึงได้ประกันตัวลูกชายออกมา

เมื่อถึงวันกำหนดไปศาล ครั้งแรก เพื่อไปเข้าห้องไกล่เกลี่ย ซึ่งทางตำรวจได้แนะนำว่า ข้อหา ๑ และ ๒ ให้อยอมรับสารภาพแต่ข้อหาที่ ๓ ให้สู้คดี เพราะเราไม่ได้ข่มขู่ ตามที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงกล่าวหา แต่เมื่อเข้าห้องไปเจอทางเจ้าหน้าที่ศาลที่ไกล่เกลี่ยให้การแนะนำว่า ถ้าคุณยอมรับสารภาพต้องยอมรับทั้งหมดทั้ง ๓ ข้อหา หรือยอมรับสารภาพ ๑๐๐% ทางศาลถึงจะเมตตาลดโทษให้ครึ่งหนึ่ง และยังให้คำแนะนำว่าคดีนี้เป็นคดีไม่รุนแรงไม่ใช่คดีปล้นฆ่า โดยยกตัวอย่างให้ฟังว่า มีนักเรียนนักศึกษายกพวกตีกัน ฝ่ายผู้กระทำผิดได้ใช้ดาบฟันแขนฝ่ายโจทก์จนแขนเกือบขาด แต่พอขึ้นศาล ทางจำเลยยอมรับสารภาพ โดยมีจิตสำนึกยอมรับผิด ศาลจึงได้พิพากษาแค่รอลงอาญา ไม่ต้องติดคุก แล้วนับประสาอะไรคดีลูกชายคุณ มันเป็นคดีเรื่องของธรรมชาติจะติดคุกได้อย่างไร ผู้ร้องกับลูกชายของผู้ร้องเมื่อได้รับฟังคำแนะนำอย่างนั้นจึงได้ตัดสินใจยอมรับสารภาพ ๑๐๐% เพื่อที่ทางศาลได้มีความเมตตาลดโทษในสถานเบา ตามคำแนะนำของศาล

เมื่อถึงวันนัดสืบประกอบ และเป็นครั้งแรกที่ได้เจอหน้าหรือได้พูดคุยกับทนายขอแรง ผู้ร้องได้อธิบายเรื่องราวความเป็นมาอย่างเร่งรีบ และให้ทนายขอแรงช่วยดำเนินการเจรจากับผู้เสียหายขอชดใช้เงินค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๕๐,๐๐๐ บาท โดยผู้ร้อง จะโอนเงินให้ก่อนจำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท ส่วนอีก ๔๐,๐๐๐ บาท ผู้ร้องขอผ่อนกับผู้เสียหายเป็นจำนวนเงิน ๕,๐๐๐ บาทต่อเดือนรวม ๘ เดือน ซึ่งทางผู้เสียหายยอมรับในข้อเสนอที่ผู้ร้องเสนอ เมื่อเข้าห้องบัลลังก์ ผู้ร้องได้ให้ลูกชายเข้าไปกราบขอขมา พ่อและแม่ฝ่ายหญิงหรือผู้เสียหายเพื่อขอให้ยกโทษให้ ในการกระทำผิดครั้งนี้ และทางพ่อแม่ผู้เสียหายก็ได้ยินยอมและได้กล่าวยกโทษให้ต่อหน้าผู้พิพากษาอัยการทนายขอแรงและเจ้าหน้าที่ตำรวจเจ้าของคดี หลังจากนั้นทนายขอแรงฝ่ายของผู้ร้องได้แถลงต่อท่านผู้พิพากษาว่า เรื่องเงินชดใช้เยียวยา ทางฝ่ายโจทก์ขอชำระให้ผู้เสียหายเป็นจำนวนเงิน

๕๐,๐๐๐ บาท โดย ๑๐,๐๐๐ บาทแรกจะโอนภายในวันที่ ๗ ส่วนอีก ๔๐,๐๐๐ บาท ทางผู้เสียหาย ยินยอมให้จำเลยผ่อนเดือนละ ๕,๐๐๐ เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๘ เดือน แต่ท่านผู้พิพากษาไม่ยอม กล่าวว่ามันนานเกินไป จึงให้เลื่อนนัดศาลต่อไปอีก ๒ เดือนและให้ทางผู้ร้องหาเงินมาชำระให้ครบก่อนขึ้นศาลในคราวต่อไป ในวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ และในวันนั้นผู้ร้องได้ยื่นคุยกับลูกชายของผู้ร้องที่หน้าศาลจังหวัด ผู้ร้องจึงตัดสินใจบอกลูกชายว่าให้หยุดการเรียนไว้ก่อนและได้ออกมาเพื่อช่วยพ่อแม่หาเงิน เพราะครอบครัวเราก็กินเงินไม่มีเงินหาเงินให้เขาทัน ประกอบกับค่าเทอมก็ยิ่งค้างจ่ายมา ๒ เทอม ลูกชายก็ได้ทำตามคำแนะนำของผู้ร้อง โดยการไม่ไปเรียนต่อเพื่อรับจ้างทำงานเพื่อหาเงินมาช่วยผู้ร้อง

เมื่อถึงครบกำหนดวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ผู้ร้องพยายามหาเงินเพิ่มเพื่อที่จะนำมาชำระให้แก่โจทก์เป็นค่าเสียหายได้ทันพอดีในวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ เมื่อผู้ร้องได้จ่ายเงินให้กับฝ่ายโจทก์ต่อหน้าอัยการท่านพิพากษาและทนายความขอแรงเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๔๐,๐๐๐ บาท เมื่อจ่ายเงินครบแล้วท่านผู้พิพากษาได้กล่าวคำตัดสินคดีตามเอกสารใบคำพิพากษาที่ได้แนบมา ผู้ร้องเมื่อได้ยินคำพิพากษาจึงเกิดอาการมึนงงไม่รู้ด้วยเหตุใด ผลการตัดสินถึงได้ออกมาอย่างนี้

พอผู้ร้องได้เดินออกมาจากห้องบัลลังก์จึงได้ปรึกษากับทนายความขอแรงของผู้ร้องว่า ทำไมลูกชายของผู้ร้องถึงต้องติดคุกอีก ๑๕ ปี ในเมื่อผู้ร้องได้จ่ายเงินเป็นค่าเสียหายให้แล้ว ๕๐,๐๐๐ บาท และทางผู้เสียหายหรือฝ่ายโจทก์ได้ยินยอมและยกโทษให้แล้ว ทางทนายขอแรงบอกว่า ท่านผู้พิพากษาคัดสินออกมาอย่างนี้ก็ดีแล้ว โดยยกตัวอย่างว่าเคยมีคดีคนพิการ เป็นโปลิโอที่จังหวัดสมุทรปราการได้นอนอยู่เฉยๆ แต่มีเด็กผู้หญิงอายุไม่เกิน ๑๕ มามีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายขาเป๋ที่เป็นพิการโปลิโอ แต่ฝ่ายหญิงมาแจ้งความว่าถูกข่มขืนผู้ชายคนนั้นจึงถูกจำคุกโดนศาลพิพากษาเป็นเวลา ๒๕ ปี ดินะที่ลูกชายของเราโดนตัดสินแค่ ๑๕ ปี ถือว่าดีที่สุดแล้ว

เมื่อผู้ร้องได้ฟังเช่นนั้น จึงได้ถามทนายขอแรงว่าแล้วเรื่อง การขอยื่นอุทธรณ์ ทนายขอแรงจะมีความเห็นอย่างไร ควรจะอุทธรณ์หรือไม่อุทธรณ์ เพราะตอนนี้ผมเองผมสับสนไปหมด ทนายขอแรงจึงให้คำแนะนำว่า ไม่เห็นด้วยที่จะส่งเรื่องอุทธรณ์ ควรจะให้คดีรีบจบโดยเร็ว เพราะถ้าคุณอุทธรณ์ คุณจะเสียเวลาไปเปล่าๆ เพราะท่านผู้พิพากษาบอกแล้วว่า คดีนี้เขาลดโทษให้สุดๆ ได้เพียงเท่านั้น การที่ฝ่ายผู้ร้องจะขอยื่นอุทธรณ์ มันก็จะมีผลแค่ได้ลดโทษ หรือไม่ได้ลดโทษเท่านั้น แต่โอกาสที่จะได้ลดโทษน้อยมาก สู้ให้คดีจบโดยเร็วและมีหมายแดงไปที่เรือนจำให้เร็วเพื่อลูกเราจะได้จำคุกอยู่ในนั้นจะได้ทันเวลาที่เขาจะมีพระราชทานอภัยโทษ จะเป็นหนทางที่ดีที่สุด เพราะถ้าเราจบคดีภายในเดือนมีนาคม ลูกชายของเราจะได้ พระราชทานอภัยโทษในเดือนมิถุนายนคือเป็นวันเกิดของรัชกาลที่ ๑๐ ไหนจะเป็นวันชาติวันที่ ๕ ธันวาคมและวันเกิดของพระราชินีอีกและในปีหน้าก็ยังมีวันพระราชทานเพลิงศพรัชกาลที่ ๙ และวันที่รัชกาลที่ ๑๐ จะสถาปนาขึ้นครองราชย์อย่างเป็นทางการอีก รวมแล้วจะได้รับพระราชทานอภัยโทษถึง ๕ ครั้งลูกเราก็จะติดไม่นาน ไม่กี่ปี

เมื่อผู้ร้องได้รับคำแนะนำแบบนี้จึงรู้สึกอึ้งใจจึงเห็นด้วยไปกับทนายขอแรงจึงไม่ได้ยื่นเรื่องเสนอขออุทธรณ์ แต่ประการใด หลังจากนั้น ก่อนครบกำหนด ๓๐ วันในการยื่นอุทธรณ์ เหลืออีกประมาณ ๗ วัน ผู้ร้องได้โทรไปหาทนายขอแรงอีกครั้ง เพราะเริ่มสับสนว่าจะอุทธรณ์หรือไม่อุทธรณ์ดี แต่ก็ยังได้รับคำแนะนำจากทนายขอแรงว่า เขาไม่เห็นด้วยที่เราจะอุทธรณ์เพราะนี่คือเป็นโอกาสทองของลูกชายเราที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษแบบลดแลกแจกแถม สุดท้ายผู้ร้องก็ไม่ได้ยื่นอุทธรณ์ จนเลยพ้นกำหนด ๓๐ วัน วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๐ ผู้ร้องได้ไปขอคัดสำเนาคำพิพากษาของลูกชายเพื่อที่จะขอไปยื่นเรื่องการเกณฑ์ทหารว่าไม่สามารถที่จะมาเกณฑ์ทหารได้ ในวันนั้นผู้ร้องเองก็ยังติดใจอยู่ว่าจะอุทธรณ์ หรือไม่อุทธรณ์ แต่บังเอิญในขณะที่ได้ยื่นคุยกับเจ้าหน้าที่ที่ขอคัดสำเนาคำพิพากษา เขาก็บอกว่าลองปรึกษากับคนที่อยู่ข้างๆ เขาก็เป็นทนายเหมือนกันว่าจะอุทธรณ์ได้อีกไหม แล้วทนายที่ยืนข้างผู้ร้องซึ่งเป็นผู้ชาย เขาก็ได้ฟังเรื่องราวอยู่ข้างๆ ผู้ร้องก็ให้คำแนะนำกับ

ผู้ร้องว่าวันนี้เป็นวันสุดท้ายแล้ว ที่จะยื่นอุทธรณ์ ถ้าเลยกำหนดวันนี้ก็จะยื่นไม่ได้ ผู้ร้องเองก็ยังมีข้อสงสัยว่าตกลงเขานับวันหรือนับเดือนแต่ก็ได้รับคำแนะนำจากทนายผู้ยื่นว่าเขานับเดือน คือนับเดือนชนเดือน แต่ในใจผมคิดว่าถ้านับวัน นับถึงวันนี้มันก็แค่ ๒๘ วันยังเหลือเวลาอีก ๒ วันแต่พอได้รับคำแนะนำว่าเดือนชนเดือนผู้ร้องจึงต้องทำใจเพราะจะยื่นเรื่องอุทธรณ์คงไม่ทันแน่เพราะตอนนี้ก็เป็นเวลาบ่าย ๒ โมงแล้ว จึงจำเป็นต้องทำใจ ตามคำแนะนำของทนายขอแรง

หลังจากนั้นเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๖๐ ผู้ร้องก็ได้ไปเยี่ยมลูกชายที่เรือนจำนนทบุรี และได้ฟังความจากลูกชายของผู้ร้องได้ความว่า คดีของเราถูกตัดสินโทษสูง คือถูกจำคุก ๑๕ ปีจะไม่ได้เลื่อนชั้นนักโทษเป็นเวลาปีครึ่ง ฉะนั้นเท่ากับว่า เราจะไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษทั้ง ๕ วันตามที่พอกกล่าว ผู้ร้องจึงไปปรึกษากับเจ้าหน้าที่ทัณฑปฏิบัติก็ได้ความจริงตามที่ลูกชาย พูดให้ฟัง ผู้ร้องจึงได้โทรไปหาทนายความขอแรงอีกครั้งเพื่อแจ้งว่า คำแนะนำของคุณไม่ได้เป็นอย่างที่คุณกล่าวหรือตามที่ให้คำแนะนำ ซึ่งในการโทรหาทนายขอแรงในครั้งนี้นี้สรุปได้ใจความว่า เขาไม่รู้ขั้นตอนหรือกฎข้อบังคับภายในเรือนจำว่า จะต้องไม่ได้รับการเลื่อนชั้นเป็นเวลาปีครึ่ง และที่เขาทำงานเป็นทนายขอแรงให้ ก็เห็นว่าคดีนี้เป็นคดีรับสารภาพ ๑๐๐%

จากเหตุการณ์ที่เกิดที่ผู้ร้องได้เขียนมาทั้งหมดนี้ผู้ร้องเองก็ยังมีข้อสงสัยว่า

๑. ลูกชายของผู้ร้องอายุปัจจุบัน ๑๙ ปีแต่ไม่ถึง ๒๐ ปีและเป็นความผิดครั้งแรก ทำไมศาลจึงได้พิจารณาโทษถึง ๑๕ ปี

๒. ทนายขอแรงถ้าที่ทางศาลจัดตั้งให้ ถ้าไม่มีความรู้ที่แน่ชัด หรือที่แท้จริงก็ไม่ควรให้คำแนะนำหรือไม่ออกความคิดเห็น ให้ลูกความตัดสินใจผิด เพราะเห็นว่าเป็นผู้รู้กฎหมายที่สุดแล้ว

๓. ทนายขอแรงที่ทางศาลจัดตั้งให้ ถึงไม่รักษาสีทธิประโยชน์ของลูกความฝ่ายจำเลย ในกรณีลูกความจ่ายเงินเรียบร้อยแล้ว ควรจะให้ทางผู้เสียหายเซ็นชื่อขอถอนฟ้องด้วย เพราะทั้งๆ ที่ฝ่ายผู้เสียหายได้กล่าวว่ายินดียกโทษให้ลูกชายแล้วแถลงต่อหน้าผู้พิพากษาที่นั่งอยู่บนบัลลังก์

๔. เวลาทางราชการกำหนดนัดวัน ทำไมถึงต้องตรงเวลา แต่เวลาที่ทางราชการนัดประชาชนทั่วไปทำไมจึงเลื่อนได้เช่น

๔.๑ เงินที่ประกันตัวครั้งแรก หลังจากคดีความจบแล้วพิพากษาแล้วเมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์และนัดให้มารับเช็คเงินคืนในวันที่ ๑๐ มีนาคมแต่เมื่อถึงครบกำหนดวันที่ ๑๐ มีนาคม ผู้ร้องได้มารับเช็คแต่เจ้าหน้าที่ของศาลกลับแจ้งขอเลื่อนไปอีก ๑๕ วันเป็นวันที่ ๒๕ มีนาคมทั้งที่ผู้ร้องเองก็เดือดร้อนที่จะใช้เงินคืน เพราะต้องรีบไปชำระคืนให้กับเจ้าหนี้กู้ยืมเงินมา จนแฟนของผู้ร้องต้องโทรไปขอร้องวิงวอน ให้ช่วยเร่งรีบดำเนินการให้เสร็จโดยด่วนที่สุด เพราะเงินก้อนนี้ ต้องรีบไปชำระให้เจ้าหนี้ต่อ ทางเจ้าหน้าที่จึงจัดการให้จนได้รับเช็คในวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๐

๔.๒ วันนี้ผู้ร้องได้มาเยี่ยมลูกชายของผู้ร้องคือวันอังคารที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๐ และได้สอบถามที่สำนักงานทัณฑปฏิบัติ หน้าเรือนจำกลางจังหวัดนนทบุรี ได้ความว่าใบแดงของนายณนฤพดินทร์ ยังไม่ตกถึงเรือนจำ ซึ่งถ้านับวันตั้งแต่วันพิพากษา ก็เกินเลยมาจะครบ ๖๐ วันแล้ว

ผู้ร้องไม่ได้มีเจตนาที่จะโทษหรือเอาผิดผู้ใด หรือให้ใคร หรือหน่วยงานใดได้รับความเสียหายประการใด ต้องขอกราบขออภัยมาใน ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายนี้ ผู้ร้อง นายชารินทร์ จิระพันธุ์ ผู้ซึ่งเป็นบิดาของนายณนฤพดินทร์ จิระพันธุ์ จึงได้มาร้องทุกข์ขอความเมตตาจากกรรมาการกระทรวงยุติธรรม ขอให้ผู้ร้องและลูกของผู้ร้องได้ยื่นเรื่องอุทธรณ์สักครั้ง”

๒. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law)^๔

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่สำคัญประการหนึ่งคือ หลักนิติธรรม (The Rule of Law) ซึ่งประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญอันมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนี้ ประการที่หนึ่ง “บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันและศาลเดียวกันเป็นผู้พิจารณาพิพากษา” ประการที่สอง “ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจตามอำเภอใจที่จะละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ และยังคงคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย” และ ประการที่สาม “ระบบการปกครองเป็นการเจริญงอกงามตามธรรมชาติซึ่งใกล้ชิดกับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน มิใช่มาจากอำนาจ”

หลักนิติธรรม คือ “หลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตยที่เทิดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิแห่งมนุษยชนทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ้มครองมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิทรราช หากมีข้อพิพาทใดๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะระหว่างรัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับเอกชน ศาลย่อมมีอำนาจอิสระในการตัดสินข้อพิพาทนั้นโดยเด็ดขาดและโดยยุติธรรมตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ถูกต้องและเป็นธรรม”

กล่าวความได้ว่า หลักนิติธรรมถือเป็นพื้นฐานของรัฐธรรมาภิบาลของประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้วางหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพต่างๆ ของประชาชน โดยถือหลักการที่ให้ประชาชนทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษยชน ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นหลักการสำคัญของหลักนิติธรรมหากสังคมขาดหลักนิติธรรมย่อมไม่มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน สังคมนั้นก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยสงบสุข ซึ่งสิทธิในการมีทนายความเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ คือหลักนิติธรรม อันเป็นรากฐานของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไป อันส่งเสริมให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ไม่ว่าเอกชนหรือรัฐต้องกระทำการหรืองดเว้นกระทำการตามบทบัญญัติของกฎหมายจะฝ่าฝืนละเมิดกฎหมายตามอำเภอใจไม่ได้

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นประธานในคดี

การดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็น “ประธานในคดี” (Procedural Subject) กล่าวคือการเป็นผู้มีสิทธิต่างๆ ในคดี ในระบบกล่าวหา การแยกอำนาจสืบสวนสอบสวนออกจากองค์กรอัยการเป็นการให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ต้องหาและจำเลย ได้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดีเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาและจำเลยพ้นจากสภาพการเป็นวัตถุแห่งการซักฟอกและกลายเป็น “ประธานในคดี” หรือผู้ทรงสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองในคดีอันสอดคล้องกับหลักที่ว่า “บุคคลทุกคนได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด”

นอกจากนี้ ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการเป็นประธานในคดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยมี ๒ ประเด็นดังนี้ ๑) ประเด็นที่เกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องข้อหา กล่าวคือ การที่กฎหมายบัญญัติให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้แก้ข้อกล่าวหาหรือต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อันเป็นไปตามหลักการฟังความทุกฝ่าย ฉะนั้น การที่ผู้ต้องหาจะแก้ข้อหาได้นั้น

^๔ สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม. “รายงานวิจัยเรื่อง การประเมินผลและการพัฒนาประสิทธิภาพประสิทธิผลการจัดทำทนายความเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา” หน้า ๑๐-๑๑.

ผู้ต้องหาจะต้องเข้าใจว่าตนถูกกล่าวหาว่าอย่างไร มิใช่เพียงแต่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดฐานใด และ ๒) แนวความคิดเกี่ยวกับหลักห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ (ne bis in idem) หมายความว่า “บุคคลไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการกระทำเดียวกัน” ซึ่งมีหลักอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๙ (๔) และ ๒๑ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ว่า “การดำเนินคดีอาญานั้น จะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นหลัก” ฉะนั้น หากการดำเนินคดีอาญาใดขัดต่อหลักห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำในความผิดเดียวกันก็เท่ากับว่า ในการดำเนินคดีอาญานั้น ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่มุขฝ่ายได้อย่างแท้จริงมาตั้งแต่ต้น

ดังนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็น “ประธานแห่งคดี” ซึ่งต้องทำหน้าที่พิสูจน์ว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ต่อศาลซึ่งถือเป็นอำนาจรัฐ การที่ให้สิทธิคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย นับว่าเป็นการให้ความเท่าเทียมแก่ประชาชนมีอำนาจเท่ากับรัฐ เพื่อไม่ให้เกิดการฟุ้งความฝ่ายเดียว ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ได้ ซึ่งมาจากแนวคิดที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นประธานในคดี มีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมิให้ถูกระทบจากการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเกินความจำเป็นในการดำเนินคดี อันสอดคล้องกับหลักที่ว่า “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมีพื้นฐานมาจากความจริงที่ว่า บุคคลเกิดมาพร้อมกับศักดิ์และสิทธิในความเป็นมนุษย์ มีอาจถูกลิดรอนได้ และย่อมมีความชอบธรรมในสิทธิที่จะดำรงชีวิตและดำรงอยู่ในสังคมอย่างเสมอภาคและมีศักดิ์ศรี”

๓. ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาการถอดบทเรียนในประเด็นฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีผลต่อสิทธิในการมีทนายความและการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนของกลุ่มผู้ศึกษาในครั้งนี้ เป็นวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative method) ด้วยการสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบต่างๆ (official record) และจากการประชุมกลุ่มปฏิบัติการ (workshop) จากกลุ่มผู้ศึกษาที่มาจากหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมจำนวน ๑๒ คน เพื่อสืบค้นและวิเคราะห์ถึงสาเหตุ ผลกระทบ ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหา และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับหลักการแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และประเด็นทางข้อกฎหมาย

๔. ผลการศึกษาวิเคราะห์

ภายหลังที่ทางกลุ่มผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และดำเนินการวิเคราะห์การถอดบทเรียนตามแนวทางการจัดการที่มุ่งให้ความสำคัญที่ตัวปัญหา (Problem Oriented Approach) ที่เป็นการวิเคราะห์เพื่อมุ่งทราบถึงสาเหตุ (Causes) ที่แท้จริงของสภาพปัญหาตลอดจนผลกระทบ (Consequences) อันจะนำไปสู่การพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขและการจัดการกับปัญหาได้อย่างยั่งยืนนั้น ทางกลุ่มผู้ศึกษาสามารถนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ได้ดังนี้

๔.๑ สาเหตุของปัญหา

การใช้สิทธิของผู้ต้องหาภายใต้กฎหมาย ในบางกรณีจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีฐานะร่ำรวยกับผู้ที่มีฐานะยากจน ซึ่งในชั้นของพนักงานสอบสวน มีการใช้สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ต้องใช้เงินหรือทรัพย์สินในการดำเนินการหลักๆ มี ๒ กรณี ดังนี้

๔.๑.๑ สิทธิในการมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย

โดยสิทธิในการมีทนายความเพื่อพบและปรึกษาเป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน ซึ่งการกำหนดดังกล่าว เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗/๑ มีความมุ่งหมายให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในการมีทนายความช่วยเหลือต่อสู้คดี เป็นความจำเป็นอย่างยั้งที่จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับความเสมอภาคและเป็นธรรมในการดำเนินคดี เนื่องจากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความรู้กฎหมาย ไม่เข้าใจกระบวนการพิจารณาคดี และไม่ทราบว่าข้อเท็จจริงใดควรยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้โจทก์ หากปล่อยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องต่อสู้คดีเองย่อมเป็นการไม่ยุติธรรม

ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้น คือ “คดีระหว่างพนักงานอัยการจังหวัดกาฬสินธุ์ โจทก์ นายอุดม ศิริสอน จำเลยที่ ๑ นางแดง ศิริสอน จำเลยที่ ๒

เรื่อง ความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้ , ความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ

จำเลยทั้งสอง ยื่นฎีกาคัดค้านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๔

คดีนี้โจทก์ฟ้องว่า เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๓ จำเลยทั้งสอง ร่วมกันกระทำความผิดกฎหมายหลายกรรมต่างกัน กล่าวคือ ร่วมกันบุกรุกเข้าไปยึดถือครอบครองและทำประโยชน์ในการทำไม้ในป่าดงระแนง ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งอยู่ในแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ คิดเป็นเนื้อที่ ๗๒ ไร่ และใช้อุปกรณ์เครื่องมือใดไม่ปรากฏชัดตัดและโค่นไม้สัก ไม้กระยาเลย ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามประเภท ก. ออกจากต้น ๗๐๐ ต้น อยู่ในเขตที่ดินป่าสงวนแห่งชาติซึ่งเป็นป่าตามกฎหมายโดยไม่ได้รับอนุญาต และไม่ได้รับสัมปทานหรือได้รับยกเว้นใดๆ ตามกฎหมายให้ทำไม้ได้ อันเป็นการกระทำความผิดด้วยประการใดๆ ทำให้เสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติโดยไม่ได้รับอนุญาต และร่วมกันมีไม้สักกับไม้กระยาเลยอันยังไม่ได้แปรรูป อันเป็นไม้หวงห้ามประเภท ก. จำนวน ๑,๑๔๘ ท่อน รวมปริมาตร ๖๕.๖๙ ลูกบาศก์เมตร คิดเป็นเงินค่าภาคหลวง ๕๕๒,๑๖๐ บาท โดยไม่มีรอยตราค่าภาคหลวง หรือ รอยตรารัฐบาลขายไว้ในครอบครอง โดยไม่ได้รับอนุญาต

เหตุทั้งหมดเกิดที่ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

จำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพ

ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้วพิพากษาว่า จำเลยทั้งสองมีความผิดพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗, พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ ประกอบประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๓ เป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน ให้ลงโทษทุกกรรมเป็นกระทงความผิดไปตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๑ ฐานร่วมกันบุกรุก แผ้วถาง ทำไม้ ยึดถือครอบครอง หรือกระทำความผิดด้วยประการใดๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เป็นการกระทำความผิดเดียว เป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ลงโทษฐานร่วมกันบุกรุก แผ้วถาง ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีโทษหนักที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๐ จำคุกคนละ ๑๑ ปี ฐานร่วมกันมีไว้ในครอบครองซึ่งไม้หวงห้ามอันยังไม่ได้แปรรูป จำคุก คนละ ๑๙ ปี จำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพ เป็นประโยชน์แก่การพิจารณา มีเหตุบรรเทาโทษ ลดโทษให้กึ่งหนึ่ง คงจำคุกคนละ ๑๕ ปี สิบของกลางทั้งหมด ให้จำเลยทั้งสองออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เข้าไปครอบครอง

จำเลยทั้งสองอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์ภาค ๔ แผนกคดีสิ่งแวดล้อม พิพากษาแก้เป็นว่า ความผิดฐานร่วมกันบุกรุก แผ้วถาง ทำไม้ ยึดถือครอบครองหรือกระทำได้ด้วยประการใดๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เป็นกรรมเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท ลงโทษฐานร่วมกันทำไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ ซึ่งเป็นกฎหมายบทที่มีโทษหนักที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๐ จำคุกคนละ ๑๑ ปี และฐานร่วมกันมีไว้ในครอบครองซึ่งไม้หวงห้ามอันยังไม่ได้แปรรูป จำคุกคนละ ๑๙ ปี ลดโทษให้กระทงละกึ่งหนึ่ง ฐานร่วมกันทำไม้คงจำคุกคนละ ๕ ปี ๖ เดือน ฐานร่วมกันมีไว้ในครอบครองซึ่งไม้หวงห้ามอันยังไม่ได้แปรรูป คงจำคุกคนละ ๙ ปี ๖ เดือน รวมจำคุกคนละ ๑๔ ปี ๑๒ เดือน

จำเลยทั้งสองฎีกา

ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมประชุมปรึกษาแล้ว ที่จำเลยทั้งสองฎีกาว่าไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้อง จำเลยทั้งสองหลงเชื่อบุคคลภายนอกว่ารับสารภาพแล้วศาลจะปรับจำเลยทั้งสอง จำเลยที่ ๑ เคยประสบอุบัติเหตุโดยถูกรถยนต์ชนสลบไปประมาณ ๒ วัน ถึง ๓ วัน โดยอุบัติเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นก่อนที่จำเลยทั้งสองจะถูกดำเนินคดีนี้ หลังจากที่จำเลยที่ ๑ ประสบอุบัติเหตุแล้ว จำเลยที่ ๑ มีอาการลมออกหูและประสาทไม่ดี พูดจารู้เรื่องบ้าง ไม่รู้เรื่องบ้าง จำเลยที่ ๑ ได้เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ หลังจากนั้นได้มารักษาตัวที่คลินิกหมอเปตตรง เขียนแมน แต่จำเลยที่ ๑ ก็ยังอาการไม่ดีขึ้นมีอาการงงๆ พูดจาไม่ค่อยรู้เรื่อง การที่ศาลชั้นต้นถามจำเลยทั้งสองว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จำเลยที่ ๑ ไม่ค่อยจะได้ยินศาลถามหลายครั้ง จำเลยที่ ๑ ก็ก้มหัวเท่านั้น ศาลก็เลยบอกว่าจำเลยที่ ๑ รับสารภาพ แล้วศาลถามคำให้การของจำเลยที่ ๒ จำเลยที่ ๒ ก็บอกว่าให้การทำงานองเดียวกับจำเลยที่ ๑ ความจริงแล้ว จำเลยทั้งสองไม่ได้สมัครใจให้การรับสารภาพในชั้นพิจารณานั้น

เห็นว่า ข้ออ้างอาการป่วยของจำเลยที่ ๑ ตามฎีกา เป็นการกล่าวอ้างเพิ่มขึ้นในชั้นฎีกาแตกต่างกับข้ออ้างในชั้นอุทธรณ์ของจำเลยทั้งสองที่กล่าวอ้างแต่เพียงว่า มีคนบอกจำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพเสียค่าปรับแล้วกลับบ้านได้ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จำเลยทั้งสองจึงให้การรับสารภาพ แต่ถึงอย่างไรจำเลยทั้งสองก็ยอมรับว่าจำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพตามฟ้อง จึงเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาของศาลขอให้ลงโทษสถานเบาและรอกการลงโทษ

นอกจากนี้อาการป่วยของจำเลยที่ ๑ ตามข้ออ้างในฎีกายังขัดแย้งกับใบรับรองแพทย์ โรงพยาบาลกาฬสินธุ์ และใบสรุปการรักษาพยาบาลจำเลยที่ ๑ ของนายแพทย์เปตตรง จำเลยที่ ๑ เป็นผู้ป่วยในระหว่างวันที่ ๓-๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๔ ด้วยประวัติเกิดอุบัติเหตุขับรถจักรยานยนต์ชนกับรถจักรยานยนต์ประมาณ ๑ วัน ก่อนมาโรงพยาบาล มีอาการสลับชั่วคราว หลังจากฟื้นมีอาการปวดศีรษะและเวียนศีรษะได้ เอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์สมอง พบว่า มีเลือดออกในสมอง กะโหลกศีรษะร้าว มีลมรั่วเข้าไปในสมอง หลังจากออกจากโรงพยาบาลมีอาการปวดและเวียนศีรษะเป็นบางครั้ง ซึ่งอาการป่วยเจ็บของจำเลยที่ ๑ เกิดขึ้นภายหลังวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๔ ที่โจทก์ยื่นฟ้องจำเลยทั้งสองเป็นคดีนี้ต่อศาลชั้นต้น และได้ความว่า จำเลยทั้งสองเข้ามาขอตัววันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ไม่ปรากฏว่าก่อนที่จำเลยที่ ๑ จะถูกดำเนินคดีนี้ในปี ๒๕๕๓ จำเลยที่ ๑ เคยประสบอุบัติเหตุรถยนต์ชนจนสลบไป ๒-๓ วันแต่ประการใด คงมีแต่อุบัติเหตุช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๕๔ เท่านั้น ดังนั้น ส่อแสดงว่า จำเลยทั้งสองพยายามปรุงแต่งข้ออ้างอาการป่วยเจ็บของจำเลยที่ ๑ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยบิดเบือนไปให้เห็นว่า จำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ แต่กลับปรากฏข้อเท็จจริงว่า เรื่องที่จำเลยกล่าวอ้างมานั้นขัดแย้งกันเองทั้งสิ้น จึงเป็นพิรุธรับฟังเป็นความจริงไม่ได้

อีกทั้งจำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพตามฟ้องโจทก์ทุกประการและจำเลยทั้งสองก็ลงลายมือชื่อไว้ด้วย เมื่อทางพิจารณาไม่ปรากฏว่าคำให้การรับสารภาพของจำเลยทั้งสองไม่สมัครใจแต่อย่างใด และเป็น

ความเข้าใจผิดของจำเลยทั้งสองเองไม่อาจยกเป็นข้อต่อสู้ได้ ทั้งยังปรากฏข้อเท็จจริงว่า ข้ออ้างของจำเลยทั้งสองเป็นพิรุณรับฟังเป็นความจริงไม่ได้

คดีจึงรับฟังได้ว่า จำเลยทั้งสองสมัครใจให้การรับสารภาพในชั้นพิจารณาของศาลชั้นต้นโดยชอบแล้วที่จำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพในชั้นพิจารณา ศาลยอมพิพากษาโดยไม่จำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ที่จำเลยสองฎีกาว่า ไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้องจึงขัดกับคำให้การในชั้นพิจารณาของจำเลยทั้งสอง

ปัญหาต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยทั้งสองต่อไปว่า การดำเนินการสอบสวนของพนักงานสอบสวนไม่ชอบเพราะไม่ได้แจ้งพฤติการณ์และรายละเอียดในการกระทำความผิดตามฟ้องให้จำเลยทั้งสองทราบ การสอบสวนจึงไม่ชอบ โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยทั้งสองนั้น เห็นว่า พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหาให้จำเลยทั้งสองทราบโดยชอบแล้ว ซึ่งจำเลยทั้งสองก็ให้การปฏิเสธอันแสดงให้เห็นว่า จำเลยทั้งสองเข้าใจข้อกล่าวหาเป็นอย่างดีแล้วนั่นเอง การสอบสวนจึงชอบแล้ว โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยทั้งสองได้ ฎีกาข้อนี้ของจำเลยทั้งสองฟังไม่ขึ้น”

แต่ในข้อเท็จจริงจากกรณีตัวอย่างข้างต้นนั้น ปรากฏว่ามีอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไม่มีทนายความหรือมีทนายความแต่ไม่ได้ให้คำปรึกษาที่ดีหรือถูกต้องในชั้นพนักงานสอบสวน โดยมีสาเหตุสรุปได้ ดังนี้

๑) สาเหตุจากกฎหมาย: แม้ว่าในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีทนายความ เพื่อพบและปรึกษาเป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจ เข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน แต่กฎหมายดังกล่าวมีการกำหนดการช่วยเหลือด้านทนายความไว้อย่างจำกัด กล่าวคือ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่มีเงินสืบแปลปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้ โดยในการจัดหาทนายความ ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุอันไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย^๕

จากบทบัญญัติดังกล่าว ไม่ได้กำหนดให้คดีอาญาซึ่งผู้ต้องหาไม่มีทนายความรัฐจะต้องจัดหาให้ในทุกคดี แต่มีเฉพาะคดีที่มีโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่มีเงินสืบแปลปี หากไม่มีทนายความจึงให้รัฐจัดหาทนายความให้หรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกซึ่งผู้ต้องหาไม่มีทนายความและต้องการทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้ กรณีดังกล่าวทำให้ผู้ต้องหาที่ไม่มีกำลังทรัพย์ในการจ้างทนายความด้วยตนเองและไม่มีความรู้ด้านกฎหมายขาดโอกาสในการมีทนายความในการช่วยเหลือให้คำปรึกษาตั้งแต่ในชั้นต้น ซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีเพียงลำพัง

นอกจากนี้ ในกรณีที่รัฐจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาแล้ว หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหา โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบตามกฎหมายยังกำหนดให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ ซึ่งกรณีนี้อาจเป็นช่องว่างอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับ

^๕ มาตรา ๑๓๔/๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เนื่องจากไม่สามารถสั่งให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้มาพบตนได้ดังเช่นทนายความที่จ้างมาด้วยเงินของตนเอง อีกทั้งกรณีดังกล่าวกฎหมายไม่ได้กำหนดให้รัฐต้องจัดหาทนายคนใหม่ให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนอีกด้วย

๒) สาเหตุจากประชาชน: สามารถจำแนกความได้ดังนี้

(๑) การไม่มีค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างทนายความ กล่าวคือ เมื่อตกเป็นผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา คนในสังคมส่วนใหญ่จะมีการพิพากษาไปก่อนศาลแล้วว่าผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด แม้ว่าในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะได้บัญญัติรับรองไว้ว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”^๖ จึงทำให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาต้องตกอยู่ในภาวะลำบาก ไม่มีผู้ให้ความช่วยเหลือ และผู้ต้องหาที่เป็นคนยากจนย่อมไม่มีกำลังทรัพย์เป็นค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความ เพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีย่อมได้รับความยากลำบากและอาจไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ในที่สุด

(๒) การไม่มีความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ ดังปรากฏในกรณีที่ถูกจับหรือผู้ต้องหา ซึ่งเป็นคนยากจนไม่มีกำลังทรัพย์เป็นค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความ หากบุคคลนั้นเป็นผู้มีความรู้ด้านกฎหมายอยู่บ้างก็อาจจะไม่มีความเดือดร้อนมากนัก เนื่องจากบุคคลดังกล่าวรู้ถึงสิทธิของตนเองที่มีอยู่ตามกฎหมายและร้องขอใช้สิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายได้ แต่ส่วนใหญ่ผู้ต้องหาซึ่งเป็นคนยากจนไม่มีความรู้ด้านกฎหมายย่อมไม่รู้ถึงสิทธิในการมีทนายความที่ตนมีอยู่ตามกฎหมาย รวมถึงอาจไม่ทราบช่องทางการขอใช้สิทธิทางกฎหมาย เช่น จำเลยในคดีความผิดพระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ.๒๕๕๑ มาตรา ๓๘ (๑) ๗๙ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๘๗ (๒) ซึ่งถูกศาลพิพากษาจำคุกรวม ๒ ปี ๘ เดือน และปรับ ๒๘๐,๐๐๐ บาท จำเลยให้การรับสารภาพ ลดโทษคงจำคุก ๑ ปี ๔ เดือน และปรับ ๑๔๐,๐๐๐ บาท ซึ่งล่าสุดได้ถูกจำคุกมาเป็นระยะเวลา ๑ ปีแล้ว ไม่มีเงินจ่ายค่าปรับ ๑๔๐,๐๐๐ บาท ต้องถูกกักขังเพิ่มเติมแทนค่าปรับ อีกทั้งประมาณ ๗๐๐ วัน โดยมารดาของจำเลยกล่าวอ้างว่าญาติของตนเอง ซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดตัวจริงได้หลอกลวงบุตรชายให้มารับผิดแทน โดยอ้างว่าจะหาเงินจ่ายค่าปรับให้ ปัจจุบันก็หนีหายไปและไม่ให้การช่วยเหลือตนเองเป็นคนความรู้น้อย ไม่มีความรู้เรื่องกฎหมาย ทำให้ไม่รู้ว่าจะต้องไปติดต่อใคร ถึงจะสามารถช่วยเหลือบุตรชายได้^๗

ข้อกล่าวอ้างที่มารดาจำเลยในคดีดังกล่าวกล่าวอ้างถึง หากเป็นความจริงย่อมเป็นสิ่งที่รัฐควรให้ความช่วยเหลือผู้ที่ยากจนและไม่ทราบสิทธิต่างๆ รวมถึงการเข้าถึงสิทธิต่างๆ ตามกฎหมายอย่างยั่งยืนเช่นนั้นแล้ว บุคคลดังกล่าวย่อมไม่มีความสามารถในการเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเสมอภาค

(๓) ศักยภาพของทนายความ ในกรณีที่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งเป็นคนยากจนไม่มีเงินว่าจ้างทนายความเอง ต้องพึ่งพิงการจัดหาทนายความที่รัฐจัดให้ ทำให้มีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ความรู้ความสามารถและศักยภาพของทนายความที่รัฐจัดหาให้หรือที่เรียกว่าทนายอาสา อาจไม่มีความเชี่ยวชาญเนื่องจากส่วนมากมักเป็นทนายความใหม่ที่มีประสบการณ์ด้านคดีไม่มากนัก ประกอบกับค่าตอบแทนของของทนายความที่รัฐจัดหาให้ไม่สูงมากนัก จึงขาดแรงจูงใจให้ทนายความที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์สูงมาเป็นทนายอาสาให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

นอกจากนี้ กรณีที่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งเป็นคนยากจนสามารถว่าจ้างทนายความได้เอง แต่ด้วยข้อจำกัดด้านทุนทรัพย์อาจทำให้ไม่สามารถจ้างทนายความที่มีศักยภาพสูงและที่มีความเชี่ยวชาญมาเป็นที่ปรึกษาหรือว่าความในคดีอาญาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีฐานะ

^๖ มาตรา ๒๙ วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐

^๗ <https://www.thairath.co.th/news/local/๔๗๗๖๗๖>

ร่ำรวยซึ่งไม่มีข้อจำกัดในด้านทุนทรัพย์ จะพบว่าคนกลุ่มนี้มีความสามารถในการว่าจ้างนายความที่มีศักยภาพสูง มีความเชี่ยวชาญในจำนวนที่มากเพียงพอที่จะให้คำปรึกษา ยกข้อต่อสู้ในประเด็นต่างๆ และในการดำเนินคดีในทุกขั้นตอน จึงทำให้ผู้ต้องหาที่มีฐานะร่ำรวยมีโอกาสได้รับคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ทราบถึงสิทธิและช่องทางในการใช้สิทธิต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด จึงมีโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรมได้มากกว่าผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งเป็นคนยากจน

๓) สาเหตุจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ: แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติต่อประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงของสังคมมักปรากฏว่าผู้ที่มีฐานะร่ำรวยกว่าจะได้รับเกียรติมากกว่าผู้ที่มีฐานะยากจน เช่น ผู้ที่ขับรถยนต์หรูมักได้รับการปฏิบัติดีกว่าผู้ขี่จักรยานยนต์ของผู้ที่แต่งกายด้วยชุดหรูหรามักได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าผู้ที่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าราคาถูกไม่แพง ผู้ที่มีฐานะทางสังคมอาจได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นต้น

ในประเด็นเรื่องทัศนคติของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อคนยากจนกับคนร่ำรวยก็มีความแตกต่างกัน อันนำไปสู่การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน โดยมองว่าคนจนไม่มีปากมีเสียง จะปฏิบัติอย่างไรก็ได้ ในขณะที่คนร่ำรวยมีอำนาจเงินและมีอิทธิพลจึงต้องปฏิบัติต่อคนร่ำรวยด้วยความระมัดระวังมากกว่า เป็นต้น รวมทั้ง การที่เจ้าหน้าที่มีอัตราค่าลงน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณคดีก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เจ้าหน้าที่เร่งรีบทำสำนวนคดีและไม่สามารถให้ความช่วยเหลือคนยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้อย่างเต็มที่

๔.๑.๒ สิทธิในการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน

ความตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติว่า “คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”^๔ และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้ผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวน มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกันหรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน โดยยื่นต่อพนักงานสอบสวน และเมื่อได้รับคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวให้เจ้าพนักงานหรือศาลรีบสั่งอย่างรวดเร็วและผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๖ มาตรา ๑๐๗ มาตรา ๑๐๘ มาตรา ๑๐๘/๑ มาตรา ๑๐๙ มาตรา ๑๑๐ มาตรา ๑๑๑ มาตรา ๑๑๒ มาตรา ๑๑๓ และมาตรา ๑๑๓/๑^๕ ซึ่งการปล่อยชั่วคราวนั้นให้ใช้ได้ระหว่างการสอบสวนหรือจนกว่าผู้ต้องหา ถูกศาลสั่งชั่งระหว่างสอบสวนหรือจนถึงศาลประทับฟ้อง แต่มิให้เกินสามเดือนนับแต่วันแรกที่มีการปล่อยชั่วคราว และ ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นทำให้ไม่อาจทำการสอบสวนได้เสร็จภายในกำหนดสามเดือนจะยืดเวลาการปล่อยชั่วคราวให้เกินสามเดือนก็ได้ แต่มิให้เกินหกเดือน

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะได้กำหนดเรื่องสิทธิในการประกันตัวของผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวนไว้ และกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวไว้แล้ว แต่หลักเกณฑ์ประการหนึ่งที่จะไม่พิจารณาปล่อยตัวชั่วคราว คือ ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ ซึ่งหลักประกัน มี ๓ ชนิด ได้แก่ (๑) มีเงินสดมาวาง (๒) มีหลักทรัพย์อื่นมาวาง หรือ (๓) มีบุคคล มาเป็นหลักประกันโดยแสดงหลักทรัพย์ ซึ่งการกำหนดดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นกำหนดสิทธิในการประกันตัวหรือการขอปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาไว้อย่างเท่าเทียมกัน แต่ในการใช้สิทธิขอปล่อยตัวชั่วคราวกลับทำให้ผู้ต้องหาที่มีฐานะยากจนกับผู้ต้องหาที่มีฐานะร่ำรวยมีโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกัน ด้วยสาเหตุดังต่อไปนี้

^๔ มาตรา ๒๙ วรรคท้าย แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐

^๕ มาตรา ๑๐๖ ถึงมาตรา ๑๑๓/๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๑) สาเหตุจากประชาชน: จำแนกความได้ ดังนี้

(๑) ประชาชนที่มีฐานะยากจนไม่มีหลักทรัพย์เป็นประกันหรือหลักประกันมายื่นประกอบคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว เช่น ที่ดินมีโฉนด ที่ดินมีหนังสือรับรองการทำประโยชน์ ห้องชุดที่มีหนังสือกรรมสิทธิ์ห้องชุด และหนังสือรับรองราคาประเมินของสำนักงานที่ดินมาแสดง หลักทรัพย์มีค่าอย่างอื่นที่กำหนดราคามูลค่าที่แน่นอนได้ เช่น พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน ใบรับเงินฝากประจำธนาคาร ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้จ่าย ตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออกตัว เช็คที่ธนาคารเป็นผู้สั่งจ่ายหรือรับรอง เป็นต้น

นอกจากนี้ การใช้บุคคลเป็นประกันก็มีข้อจำกัด เนื่องจากข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา กำหนดให้บุคคลผู้ขอประกันจะต้องเป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่การงานหรือมีรายได้แน่นอน เช่น เป็นข้าราชการ ข้าราชการบำนาญ สมาชิกรัฐสภา ผู้บริหารราชการส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น เป็นต้น และต้องเป็นผู้มีความสัมพันธ์กับผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น เป็นบุพการี ผู้สืบสันดาน สามี ภริยา ญาติพี่น้อง ผู้บังคับบัญชา นายจ้าง บุคคลที่เกี่ยวข้องกันโดยทางสมรส เป็นต้น^{๑๐}

(๒) ประชาชนที่มีฐานะยากจนซึ่งส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงสิทธิตามกฎหมายและไม่ทราบช่องทางการใช้สิทธิในการให้ความช่วยเหลือในการขอปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน โดยพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้กำหนดให้จัดตั้งกองทุน “กองทุนยุติธรรม” ขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน^{๑๑} เมื่อประชาชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาไม่มีความรู้และไม่ทราบถึงสิทธิดังกล่าว จึงขาดแหล่งเงินทุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหา นอกจากนี้ ประชาชนไม่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำเอกสารตามที่กฎหมายกำหนดและไม่ทราบช่องทางในการขอรับความช่วยเหลือจึงทำให้ขาดโอกาสในการได้รับการประกันตัวชั่วคราวในชั้นการสอบสวน

๒) สาเหตุจากรัฐ: จำแนกความได้ดังนี้

(๑) แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๑๐ กำหนดว่า “ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกันและจะมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ ในคดีอย่างอื่นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลยหรือมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้”

แต่ปรากฏว่า ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ของรัฐในชั้นพนักงานสอบสวนยังคงปฏิบัติเกี่ยวกับการขอประกันตัวโดยจะต้องมีประกันหลักประกันในทุกคดีที่ผู้ต้องหาถูกจับกุม ทำให้การขอประกันตัวในคดีเล็กน้อยๆ ที่ผู้ต้องหาไม่มีพฤติการณ์หลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานไม่สามารถที่จะได้รับการประกันตัวโดยไม่ต้องมีประกันหรือหลักประกัน ทั้งที่ตำรวจมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดกว่าองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรม โดยดูได้จากข้อมูลสถานีตำรวจทั่วประเทศที่มีทุกอำเภอและหลายตำบล จำนวน ๑,๔๘๒

^{๑๐} ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ลงวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒ ลงวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

^{๑๑} มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

สถานี (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙)^{๑๒} และตำรวจส่วนใหญ่เป็นบุคคลในพื้นที่ย่อมมีข้อมูลและพฤติกรรมของผู้กระทำผิด

(๒) แม้ว่ากองทุนยุติธรรมจะมีวัตถุประสงค์เป็นแหล่งเงินทุนสำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย แต่ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ คณะอนุกรรมการต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ ได้แก่ ๑) ลักษณะการกระทำความผิดที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือความมั่นคงของประเทศ หรือการกระทำที่มีผลกระทบต่อประชาชนที่ทำให้ประชาชนได้รับความเสียหาย หรือความเชื่อมั่นของกระบวนการยุติธรรม ๒) สาเหตุหรือพฤติการณ์น่าเชื่อว่ามีได้กระทำความผิด ๓) สถานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือ ๔) ประวัติการกระทำความผิด นิสัย ความประพฤติ และข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้อง และ ๕) ความคิดเห็นของผู้เสียหาย หรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง หากมีการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย^{๑๓}

จะเห็นว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของคณะอนุกรรมการ ซึ่งหลักเกณฑ์บางข้อยากที่จะพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานในเบื้องต้นได้ อาทิเช่น สาเหตุหรือพฤติการณ์น่าเชื่อว่ามีได้กระทำความผิด เป็นต้น นอกจากนี้การขอรับเงินช่วยเหลือจากกองทุนต้องยื่นเอกสารหลักฐานจำนวนมาก และอาจขอเอกสารหลักฐานอื่นๆ ที่ยังไม่ปรากฏชัดเจนว่าเป็นเอกสารใดบ้างเพิ่มเติมในภายหลังได้ หากไม่ยื่นเพิ่มเติมจะถูกยุติการพิจารณาคำขอรับการช่วยเหลือ จึงอาจทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเสียโอกาสในการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(๓) แม้ว่ารัฐจะกำหนดว่า ผู้ขอรับความช่วยเหลือในการขอปล่อยชั่วคราว อาจขอรับความช่วยเหลือในการขอปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือหน่วยงานใดที่มีอำนาจควบคุม หรือคุมขังบุคคลตามกฎหมาย^{๑๔} แต่ไม่ได้มีการกำหนดให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือหน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมหรือคุมขัง มีหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิในการขอรับความช่วยเหลือในการขอปล่อยชั่วคราวจากกองทุนยุติธรรมให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ จึงทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ทราบถึงสิทธิดังกล่าว

๔.๒ ผลกระทบ

ผลกระทบของฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีผลต่อสิทธิในการมีทนายความและการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน ตามที่ทางกลุ่มผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ไปข้างต้น จะนำไปสู่ผลกระทบที่ตามมาหลายประการ ดังปรากฏความนำเสนอได้ดังนี้

๔.๒.๑ กรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความ

๑) มีผลทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีที่ปรึกษาและผู้ให้คำแนะนำในด้านคดี ไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย ไม่เข้าใจกระบวนการพิจารณาคดี และไม่ทราบว่าข้อเท็จจริงใดควรยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดี การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือตามลำพังย่อมทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่ตามสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมาย

^{๑๒} ข้อมูลรายชื่อสถานีตำรวจทั่วประเทศ จัดทำโดยฝ่ายวิเคราะห์ตำแหน่ง ๒ กองอัตรากำลัง วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙.

^{๑๓} ข้อ ๑๑ แห่งระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

^{๑๔} ข้อ ๙ แห่งระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

๒) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจน ว่าจ้างทนายความเองย่อมมีข้อจำกัดในด้าน การจ่ายค่าจ้างทนายความ ทำให้ไม่มีทนายความที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์สูงมาเป็นที่ปรึกษาหรือ ว่าความในคดีอาญาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะร่ำรวยซึ่งไม่มีข้อจำกัด ในด้านทุนทรัพย์ จะพบว่าคนกลุ่มนี้มีความสามารถในการว่าจ้างทนายความที่มีศักยภาพสูง มีความเชี่ยวชาญ ในจำนวนที่มากเพียงพอที่จะให้คำปรึกษา ยกข้อต่อสู้ในประเด็นต่างๆ และในการดำเนินคดีในทุกขั้นตอน จึงทำให้ผู้ต้องหาที่มีฐานะร่ำรวยมีโอกาสได้รับคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ ทราบถึงสิทธิและช่องทางในการใช้ สิทธิต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด จึงมีโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรมได้มากกว่าผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งเป็น คนยากจน

๓) ผู้ที่มีฐานะร่ำรวยกว่าจะได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยได้รับเกียรติมากกว่าผู้ที่มี ฐานะยากจน ทำให้ผู้ที่มีฐานะยากจนกว่าอาจได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกัน การไม่มีทนายความช่วยเหลือ อาจทำให้คนยากจนอาจได้รับการปฏิบัติที่ด้อยกว่าคนที่มีความรู้ทางการเงินดีกว่า เช่น ความล่าช้า มาตรฐาน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การใช้ดุลพินิจ การให้คำแนะนำหรือความช่วยเหลือตามกฎหมายจากเจ้าหน้าที่ ของรัฐ เป็นต้น

๔.๒.๒ กรณีที่ไม่ได้รับการประกันตัวหรือการปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน

เนื่องจากพนักงานสอบสวน ทั้งที่ตำรวจมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดกว่าองค์กรอื่น ในกระบวนการยุติธรรมกลับไม่ใช่ดุลพินิจให้ประกันตัวในชั้นสอบสวนในคดีความผิดเล็กน้อยที่ผู้ต้องหาไม่มี พฤติการณ์หลบหนีและไม่มีพฤติการณ์ที่จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานโดยการให้ประกันตัวผู้ต้องหาโดยไม่ต้อง มีประกันหรือหลักประกัน และเนื่องจากการไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์ในการประกันตัว มีผลทำให้ผู้ต้องหาหรือ จำเลยต้องถูกควบคุมตัวหรือถูกคุมขัง โดยไร้ซึ่งอิสรภาพ และไม่สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติสุขและประกอบ กิจการงานของตนเองได้ โดยได้รับการปฏิบัติเสมือนหนึ่งเป็นผู้ที่ถูกลงโทษตามกฎหมายอาญาแล้ว ทั้งๆ ที่ยัง ไม่ได้รับโทษตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งในบางคดีท้ายที่สุดปรากฏว่าจำเลยไม่มีความผิดตามฟ้อง หรือในบาง กรณีจำเลยอาจได้รับการรอลงโทษหรือรอลงอาญา นอกจากนี้การควบคุมตัวหรือถูกคุมขังในชั้นพนักงาน สอบสวนยังเป็นการเพิ่มภาระให้แก่ภาครัฐอีกด้วย เช่น ต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลผู้ถูกคุมขัง และต้องเสีย งบประมาณในการดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าว เป็นต้น

การขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้โดยไม่มีความจำเป็นย่อมมีแต่ผลเสียในเรื่องสร้างต้นทุน ในการเลี้ยงและดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลย ขัดขวางการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปสร้างประโยชน์ทาง เศรษฐกิจ ซึ่งบางครั้งผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องการอิสรภาพเพื่อไปทำงานหาเงินมาชดเชยเยียวยาให้ ผู้เสียหาย แต่ก็ไม่สามารถออกไปทำงานได้เนื่องจากไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์มาประกันตัว ซึ่งจะเห็นจาก ข้อมูลสถิติจำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำแนกตามฐาน ความผิด พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๒ และจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนและในกระบวนการ พิจารณาคดีตามตารางที่แสดงนี้

จำนวนคดีที่เด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำแนกตามฐานความผิด พ.ศ. 2553 - 2562

หน่วย: คดี

ฐานความผิด	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562
รวม	44,057	35,049	34,276	37,433	36,537	33,121	29,293	24,760	18,831	20,003
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	9,742	7,078	6,800	6,848	7,208	7,027	5,521	4,342	2,915	2,628
ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	5,474	4,051	4,086	4,322	3,759	4,296	3,692	2,880	1,729	2,081
ความผิดเกี่ยวกับเพศ	1,812	1,482	1,576	1,474	1,383	1,473	1,407	1,267	808	885
ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง	2,300	1,615	1,034	977	866	850	832	626	430	507
ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ	14,695	13,845	14,773	16,699	16,508	13,125	12,326	10,981	9,434	10,090
ความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด	2,889	2,282	2,274	2,667	3,252	2,864	1,862	1,408	875	869
ความผิดอื่น ๆ	7,145	4,696	3,733	4,446	3,561	3,486	3,118	2,811	2,071	2,676
ไม่ระบุ							535	445	569	267

ที่มา: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม

รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ

สำรวจ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2563

ประเภท	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ (%)
1.นักโทษเด็ดขาด	269,291	40,224	309,515	82.749
2.ผู้ต้องขังระหว่าง	55,107	7,512	62,619	16.741
2.1 ฤทธกรณ-กฏกา	25,772	3,549	29,321	7.839
2.2 ไลสวณ-พกาารณา	8,225	1,350	9,575	2.560
2.3 สอนสวณ	21,110	2,613	23,723	6.342
3.เยาวชนที่ฝากขัง	39	1	40	0.011
4.ผู้ถูกกักกัน	29	4	33	0.009
5.ผู้ต้องกักขัง	1,650	185	1,835	0.491
รวมผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งสิ้น	326,116	47,926	374,042	100.00

ที่มา: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

๕. แนวทางการแก้ไข และหลักการ นโยบายที่เกี่ยวข้อง

๕.๑ สิทธิในการมีทนายความในชั้นพนักงานสอบสวน

๑) ควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๔/๑ เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่ไม่มีทนายความและต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาให้ โดยไม่จำกัดเฉพาะคดีอาญาที่มีโทษจำคุกเท่านั้น โดยในส่วนของคดีที่มีโทษจำคุกให้รัฐจัดหาทนายความให้กับผู้ต้องหาในทุกกรณี โดยไม่ต้องสอบถามว่าผู้ต้องหาไม่มีทนายความและต้องการให้รัฐจัดหาทนายความให้หรือไม่ เพราะอาจเป็นช่องทางให้พนักงานสอบสวนหลีกเลี่ยงการจัดหาทนายความให้กับผู้ต้องหา โดยบันทึกไว้ในสำนวนการสอบสวนว่าผู้ต้องหาไม่ต้องการทนายความ นอกจากนี้ ควรปรับแก้ไขบทบัญญัติที่กำหนดให้กรณีที่รัฐจัดหาทนายความให้แล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน

ผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย โดยปรับแก้เป็น หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความรายใหม่ให้ผู้ต้องหาเพื่อเข้ารับฟังการสอบสวนด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ต้องหาไม่มีความเข้าใจการสอบสวนคดีและให้การช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาในการสอบสวนคดี

๒) ควรดำเนินการประเมินผลระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งประกาศราชกิจจานุเบกษาวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๒ ซึ่งกำหนดให้เบิกจ่ายค่าทนายความอาสาจากกระทรวงยุติธรรมในอัตราวันละ ๑,๐๐๐ บาท ว่าสามารถทำได้ทันทนายความที่มีคุณภาพเข้ามาเป็นทนายความอาสาในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหา เข้าร่วมการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน และให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือไม่ โดยอาจสำรวจความพึงพอใจจากกลุ่มผู้รับบริการทั้งผู้ต้องหาและจำเลย หากผลการประเมินพบว่ายังไม่ได้ทนายความที่มีคุณภาพซึ่งเกิดจากค่าใช้จ่ายที่น้อยเกินไปก็ควรปรับอัตราค่าตอบแทนทนายความอาสาให้เหมาะสม รวมทั้งควรมีการปรับค่าตอบแทนจากรายวันเป็นการจ่ายต่อเรื่องหรือต่อคดีในชั้นสอบสวน

๓) สภาทนายความควรดำเนินโครงการทนายความอาสาประจำสถานีตำรวจให้ครอบคลุมทุกสถานีตำรวจและครอบคลุมทุกช่วงเวลาจากเดิมที่กำหนดเป็นพื้นที่นำร่อง และกำหนดเวลาให้บริการเฉพาะเวลา ๐๘.๓๐- ๑๖.๓๐ นาฬิกา สำหรับสถานีตำรวจที่มีจำนวนคดีน้อยอาจใช้ทนายความจำนวนหนึ่งคนดูแลมากกว่าหนึ่งสถานีตำรวจ ซึ่งเป็นหนึ่งในกิจกรรมตามแผนปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้รับการช่วยเหลือและคำแนะนำด้านกฎหมายแพ่งและอาญาอย่างเสมอภาค สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕๘ ง. (๑)^{๑๕}

๔) กำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสา โดยกำหนดให้ทนายความอาสาต้องมีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีอาญา กำหนดค่าตอบแทนทนายความอาสาให้สูงขึ้น เพื่อชักจูงให้ทนายความที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีอาญามาเป็นทนายอาสามากขึ้น รวมทั้งควรให้โอกาสผู้ต้องหาหรือจำเลยในการเลือกทนายอาสาเพื่อให้คำปรึกษาและช่วยเหลือด้านคดีแก่ตนเองได้ นอกจากนี้ สภาทนายความควรมีการขึ้นทะเบียนทนายความที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีต่างๆ เพื่อให้ประชาชนที่มีค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนักในการว่าจ้างทนายมีโอกาสรอบในเบื้องต้นว่าทนายที่ตนเองว่าจ้างนั้น มีความเชี่ยวชาญในคดีด้านใด เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของทนายความในคดีต่างๆ หรือกำหนดคุณสมบัติดังกล่าว โดยจัดทำเป็นบัญชีให้เป็นไปตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.๒๕๕๙^{๑๖} ที่กำหนดไว้เป็นบัญชีรายชื่อบุคคลที่สามารถรับเป็นทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

๕) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความรู้แก่ประชาชนผู้ยากจนและด้อยโอกาสอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทราบถึงสิทธิต่างๆ ที่ตนเองมีตามกฎหมาย รวมถึงช่องทางการใช้สิทธิต่างๆ อันจะเป็นการเอื้อให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถและมีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาค และเพิ่มความเชื่อมั่นของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมให้มากยิ่งขึ้น เช่น ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดบูรณาการร่วมกับสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิฯ จังหวัดและสภาทนายความจังหวัดออกเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการมี

^{๑๕} คณะกรรมการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม – สภาทนายความเดินทางจัดหาทนายประจำโรงพัก ลดเหลื่อมล้ำ ประชาชน เข้าคิวกระบวนการยุติธรรม, มติชนออนไลน์, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖} ข้อ ๓ แห่งกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.๒๕๕๙ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ทนายความ โดยเฉพาะในการออกหน่วยจังหวัดเคลื่อนที่ อำเภอเคลื่อนที่ และที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในแต่ละอำเภอ

๖) องค์การที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาบุคลากรในองค์กรเพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการ ด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

๕.๒ สิทธิในการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวน

๑) สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรแก้ไขระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติเกี่ยวกับคดีเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกัน หรือหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาในคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งกระทำความผิดอาญาเล็กน้อย มีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกิน ๑๐ ปี ได้รับอิสรภาพด้วยการปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่ต้องใช้หลักประกันให้สอดคล้องกับประกาศข้อบังคับของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๒ และให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีหนังสือแจ้งพนักงานสอบสวนถือปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอย่างเคร่งครัด

และในความผิดที่มีอัตราโทษสูงกว่าความผิดตามวรรคหนึ่ง ควรกำหนดให้มีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการติดตามตัวผู้ต้องหาระหว่างปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน แทนการใช้หลักทรัพย์หรือบุคคลเป็นประกันในการประกันตัว ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่ไม่ใช่หลักทรัพย์มีโอกาสในการได้รับการปล่อยชั่วคราว

๒) ควรแก้ไขระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ.๒๕๕๙ เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการพิจารณาช่วยเหลือในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยของกองทุนยุติธรรมบางข้อซึ่งยากที่จะพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานในเบื้องต้นได้ เช่น สาเหตุหรือพฤติการณ์น่าเชื่อว่ามีได้กระทำความผิด เป็นต้น และควรปรับลดจำนวนเอกสารหลักฐานในการขอรับเงินช่วยเหลือจากกองทุนเพื่อให้ประชาชนดำเนินการได้ง่าย สะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น

๓) ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือหน่วยงานที่มีอำนาจควบคุมหรือคุมขัง มีหน้าที่แจ้งสิทธิในการอาจขอรับความช่วยเหลือในการขอปล่อยชั่วคราวจากกองทุนยุติธรรมให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบถึงสิทธิและช่องทางการใช้สิทธิดังกล่าวในทุกกรณี รวมถึงควรแจ้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบว่า หากกรณีไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การได้รับความช่วยเหลือในการขอปล่อยชั่วคราวจากกองทุนยุติธรรม ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิใช้ทุนจากอื่นใดได้บ้างในการประกันตัว เช่น การซื้อประกันจากบริษัทที่รับประกันในกรณีดังกล่าว เป็นต้น

๔) ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดบูรณาการร่วมกับสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิฯ จังหวัดและสภานายความจังหวัดออกเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้บริการกองทุนยุติธรรม การขอปล่อยตัวชั่วคราว โดยเฉพาะในการออกหน่วยจังหวัดเคลื่อนที่ อำเภอเคลื่อนที่ และที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านในแต่ละอำเภอ ซึ่งเป็นหน่วยงานใกล้ชิดกับประชาชนในการเผยแพร่

๕) ควรให้ยุติธรรมชุมชนเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการใช้สิทธิตามกองทุนดังกล่าว ให้ประชาชนได้รับทราบเพื่อเข้าถึงสิทธิต่างๆ ของกองทุนยุติธรรมด้วย โดยข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ซึ่งปรากฏรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๗ ที่กำหนดให้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน และมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น

ธรรม และมาตรา ๒๙ ที่กำหนดให้ ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี และคำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ และสอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศ ด้านกระบวนการยุติธรรม โดยให้มีการกำหนดมีกลไกช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ รวมตลอดทั้งการสร้างกลไกเพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม

ปัจจุบันในเรื่องแนวทางสร้างความเชื่อมั่นเรื่องสิทธิการมีทนายความนั้น กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการในหลายโครงการ ตัวอย่างโครงการที่สำคัญโครงการหนึ่งที่ทำเนียบร่วมกับสภาทนายความ เช่น โครงการทนายความอาสาของสภาทนายความ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนในเรื่องการให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายและการดำเนินคดีต่างๆ โดยแบ่งกลุ่มเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ทนายอาสาประจำส่วนราชการ ทนายอาสาประจำสถานีตำรวจ ทนายอาสาประจำสภาทนายความ ซึ่งแบ่งเป็นทนายความที่ให้คำปรึกษาภาษาอังกฤษ ทนายความให้คำปรึกษาออนไลน์ ณ สภาทนายความ เป็นต้น

สำหรับแนวทางการสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ปัจจุบันได้มีประกาศข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ซึ่งประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๒ เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกัน หรือหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๒ ประกาศฉบับนี้ถือได้ว่าเปิดโอกาสให้จำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งกระทำความผิดอาญาเล็กน้อย มีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกิน ๑๐ ปี ได้รับอิสรภาพด้วยการปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่ต้องใช้หลักประกัน ที่ผ่านมาการขอปล่อยตัวชั่วคราวนั้น อาจจะสร้างภาระให้กับจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา เนื่องจากบางคดีจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์และยากจนจึงไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์หรือไม่มีบุคคลเข้ามาค้ำประกัน เพื่อแลกกับอิสรภาพชั่วคราวระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล และหลายคดีที่จำเลยหรือผู้ต้องหาตกเป็นแพะรับบาป แต่หาทนายความที่มีความชำนาญเฉพาะด้านมาแก้ต่างไม่ได้ หรือไม่สามารถขอปล่อยตัวชั่วคราวได้ เพียงเพราะไม่มีหลักประกันตามที่กฎหมายกำหนด ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาฉบับนี้ จึงสามารถลดช่องว่างระหว่างคนที่ถูกดำเนินคดีอาญาแต่มีฐานะทางการเงินต่างกันได้

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกัน หรือหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๒

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกความในข้อ ๕.๓ แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ในคดีอาญา พ.ศ.๒๕๔๘ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน ๑๐ ปี ให้ศาลใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวได้โดยไม่ต้องมีประกัน หากมีเหตุจำเป็นต้องมีประกันให้กำหนดวงเงินไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท เว้นแต่มีเหตุสมควรที่จะสั่งเป็นอย่างอื่น ก็ให้ระบุเหตุนั้นไว้โดยชัดแจ้ง”

ประกาศของประธานศาลฎีกาฉบับดังกล่าวจะทำให้จำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญาเล็กน้อยได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น รวมถึงได้รับอิสรภาพระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลมากขึ้น อีกทั้ง เป็นการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมอีกทางหนึ่ง แต่จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขหลัก คือ คดีอาญาที่อัตรา

โทษอย่างสูงไม่เกิน ๑๐ ปี และอยู่ในดุลพินิจของศาลด้วย จากข้อบังคับฉบับดังกล่าว มีประเด็นที่น่าสนใจอยู่ ๓ ประเด็น

๑. ศาลจะอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่ต้องวางหลักประกันทุกคดีหรือไม่ ในกรณีที่จำเลย หรือผู้ต้องหาไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข หรือมีพฤติการณ์ร้าย ช่มชู้พยาน หรือช่มชู้ผู้เสียหาย หรือคดีที่จำเลยหรือผู้ต้องหาสร้างความเสียหายเป็นมูลค่าสูง ศาลอาจจะใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว หรือให้ปล่อยตัวชั่วคราว แต่เรียกหลักประกันตามความจำเป็นก็ได้

๒. ข้อบังคับฉบับดังกล่าว นั้น ใช้บังคับไปถึงพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการหรือไม่ หากพิจารณาจากข้อบังคับฉบับดังกล่าว นั้น จะมีผลใช้บังคับในหน่วยงานของศาลเท่านั้น ดังนั้น การขอปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นของการสืบสวนสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ จึงไม่อาจใช้ข้อบังคับฉบับนี้เพื่อขอปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีหลักประกันได้

๓. ในคดีที่จำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญาสร้างความเสียหายให้กับผู้เสียหายเป็นจำนวนมากหรือทุนทรัพย์สูงจะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่ต้องหวังหลักประกันหรือไม่ หากพิจารณาข้อบังคับของประธานศาลฎีกาฉบับดังกล่าวจะเห็นว่า ส่วนท้ายของข้อบังคับดังกล่าวระบุว่า “เว้นแต่ มีเหตุสมควรที่จะสั่งเป็นอย่างอื่นก็ให้ระบุเหตุนั้นไว้โดยชัดแจ้ง” ดังนั้น ในคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากหรือทุนทรัพย์สูง ศาลอาจจะไม่อนุญาตให้ประกันตัว หรือหากจะอนุญาตให้ประกันตัว ก็อาจจะต้องใช้หลักประกันตามความเหมาะสม^{๑๗}

๖. สรุปและข้อเสนอแนะ

โดยสรุปแนวทางดังกล่าวที่ได้นำเสนอ นั้น ทางกลุ่มผู้ศึกษาได้จัดทำสรุปภาพรวม (One Concept Paper) รายละเอียดตามภาคผนวก ข. โดยเห็นว่า มีความสอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านกระบวนการยุติธรรม ที่ให้มีกลไกช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ รวมตลอดทั้งการสร้างกลไกเพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

อีกทั้ง สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการระยะสามปี (๒๕๖๓-๒๕๖๕) กระทรวงยุติธรรม: วิสัยทัศน์ “สร้างสังคมแห่งความเป็นธรรมบนรากฐานของความเท่าเทียม” ผลสัมฤทธิ์คือ เกิดความเป็นธรรมในสังคม และสังคมมีความสุข โดยตัวชี้วัดเชิงคุณภาพประการหนึ่งคือ “ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม” ซึ่งสะท้อนไปสู่การปฏิบัติในแผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย ๑) พัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ๒) สร้างการรับรู้ด้านกฎหมายและเคารพสิทธิ และ ๓) อำนวยความยุติธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ สอดคล้องกับผลศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอการพัฒนาและปรับปรุงสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาคณะอนุกรรมการพัฒนากฎหมายและการบังคับใช้ ซึ่งเป็นคณะอนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) สถานการณ์ความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมใน ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ การยกระดับคุณภาพการให้บริการ ด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ส่วนที่ ๒ การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมขั้นพื้นฐานให้กับประชาชน

^{๑๗} <https://www.thairath.co.th/news/local/๑๕๕๕๖๙๐> , “ข้อบังคับใหม่ ปล่อยตัวชั่วคราวได้ ไม่ต้องมีหลักประกัน”, ไทยรัฐออนไลน์, คอลัมน์คนดังนั่งเขียน, ทนายเจมส์, ๓๐ เม.ย.๖๒.

อย่างทั่วถึงและตรงกลุ่มเป้าหมาย (Lack of Basic Understanding) และส่วนที่ ๓ การพัฒนากลไกหรือเครื่องมือในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข่าวสารด้านกระบวนการยุติธรรมหรือคดีที่ได้รับความสนใจเป็นการเฉพาะ (Specific Case)

จากประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหที่ทางกลุ่มได้เสนอแนะในเรื่องการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการมีทนายความ เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือในทางคดี ในชั้นสอบสวน ตลอดจนการปรับปรุงกฎหมาย หลักเกณฑ์ ขั้นตอน และระบบเกี่ยวกับการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ดีขึ้น จะช่วยแก้ไขปัญหาคความแตกต่าง ความเหลื่อมล้ำทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจไม่ดี เพื่อให้มีโอกาสได้รับสิทธิและมีโอกาสเข้าถึงการประกันตัวเช่นเดียวกับประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งประเด็นที่ทางกลุ่มได้นำเสนอนั้น มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี เรื่อง การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และแผนปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและด้านกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนร่างแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๖๒-๒๕๖๕) โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์ที่ ๓ เรื่องการพัฒนากฎหมายและระบบบริหารงานยุติธรรม แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมยังคงจะต้องพัฒนาปรับปรุงแก้ไขประเด็นเรื่องดังกล่าวที่ทางกลุ่มได้นำเสนอให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเป็นการสร้างความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยต่อไป

บรรณานุกรม

- กรกฎ ทองชะโชค และคณะ. ๒๕๖๐. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การประเมินความเชื่อมั่นของประชาชนใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรม : งานบริการด้านการคุ้มครองสิทธิและเยียวยา ของกระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- เรณู จันทะวงศา และคณะ. ๒๕๔๘. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการเข้าถึงความยุติธรรมทางอาญา ของผู้เกี่ยวข้องที่มีฐานะยากจน. กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์.
- สถาบันพระปกเกล้า. ๒๕๖๐. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๖๑. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การนำวิทยาการบริหารความเสี่ยงในเชิงพฤติกรรมศาสตร์มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการ ปลดปล่อยชั่วคราว. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนารพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สถาบันวิจัยและพัฒนารพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. ๒๕๖๒. รายงานวิจัยการประเมินผลการพัฒนา ประสิทธิภาพประสิทธิภาพการจัดหาทนายความเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยใน คดีอาญา. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนารพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สราวุธ เบญจกุล. ๒๕๖๒. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๖๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจริญรัฐการพิมพ์.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (ม.ป.ป.). รายงานผลการดำเนินงาน เรื่อง สถานการณ์ ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- กระทรวงยุติธรรม. (๒๕๖๐). เรื่องร้องเรียนร้องทุกข์: หลงเชื่อทนายขอแรง พลาดโอกาสยื่นอุทธรณ์. สืบค้น ๕ มีนาคม ๒๕๖๓, จาก <https://www.moj.go.th/webboard/index.php?topic=๑๖.๐>
- คณะกรรมการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม . (๒๕๖๓). คณะกรรมการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม – สภา ทนายความเดินทางจัดทนายประจำโรงพัก ลดเหลื่อมล้ำ ประชาชนเข้าคิวกระบวนการยุติธรรม. สืบค้น ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓, จาก https://www.matichon.co.th/local/crime/news_๒๐๔๒๔๑๘
- นายเจมส์. (๒๕๖๒). ข้อบังคับใหม่ ขอปล่อยตัวชั่วคราวได้ ไม่ต้องมีหลักประกัน. สืบค้น ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓, จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/๑๕๕๕๖๙๐>
- ไทยรัฐออนไลน์. (๒๕๖๐). กก.ปฏิรูปยุติธรรม ตั้งเป้า ๕ ปี สร้างความเชื่อมั่น ขจัดปัญหาคดีไม่คืบ. สืบค้น ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓, จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/๑๑๒๖๙๓๖>
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ฝ่ายวิเคราะห์ตำแหน่ง ๒ กองอัตรากำลัง. (๒๕๖๓). ข้อมูลรายชื่อสถานีตำรวจทั่ว ประเทศ ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙. สืบค้น ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๓, จาก http://www.pdd.police.go.th/download/๒๕๕๙/๐๒_Positionanalysis๑/Conclusion๕๙_๓/allpolicestation.pdf
- สฤกษ์ ัญญกิจจานุกิจ. (๒๕๖๑). กระบวนการ-ยุติธรรม ที่หายไป. สืบค้น ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓, จาก https://www.matichon.co.th/article/news_๑๑๓๖๕๑

วอยซ์ออนไลน์. (๒๕๖๒). วงเสวนา ชี้ทางออกเรียกความเชื่อมั่นกระบวนการยุติธรรม. สืบค้น ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓, จาก http://www.voicetv.co.th/read/_o๖qm๑_qX

ไอเอฟดี. (๒๕๖๑). ผลสำรวจความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม. สืบค้น ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓, จาก <http://ifd.or.th/๒๐๑๘/๐๔/๒๐/%E๐%B๘%AA%E๐%B๘%B๓%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%B๑%E๐%B๘%๘๑%E๐%B๙%๘๒%E๐%B๘%๙E%E๐%B๘%A๕%E๐%B๙%๘๔%E๐%B๘%AD%E๐%B๙%๘๐%E๐%B๘%AD%E๐%B๘%๙F%E๐%B๘%๙๔%E๐%B๘%B๕-%E๐%B๙%๘๐%E๐%B๘%๙C%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%๙C%E๐%B๘%A๕%E๐%B๘%AA%E๐%B๘%B๓/>

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐.

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘.

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลอยชั่วคราว ผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ.๒๕๕๙.

ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแทนนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาใน คดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒.

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือ หลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ลงวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘.

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือ หลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒ ลงวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแทนนายความที่ศาลตั้งให้ จำเลย ในการไต่สวนมูลฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๕/๑ พ.ศ. ๒๕๖๒.

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความ ให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ.๒๕๕๙.

ภาคผนวก ก.

รายชื่อสมาชิกภายในกลุ่มพุทธรักษา
หลักสูตร การบริหารงานยุติธรรมระดับกลาง รุ่นที่ ๑๕ (ยธก.๑๕)

ลำดับ	ชื่อ - สกุล/เลขที่	ตำแหน่ง - สังกัด
๑.	นายพลิชฐ์ แก้วศรีงาม (๑๕๓๓)	กรรมการผู้จัดการ บริษัท เวลท์ แอปไฟรซัล จำกัด
๒.	นางสาวปภัศรา พิพัฒน์พันธุ์ (๑๕๒๑)	ผู้อำนวยการส่วนกฎหมายธุรกิจ ฝ่ายนิติกรรมสัญญา บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน)
๓.	นางชุติมา ภูเจริญ (๑๕๑๐)	ผู้อำนวยการส่วนยุทธศาสตร์และอำนวยการ สำนักงาน ป.ป.ส. ภาค ๔ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.)
๔.	นางประภาพรณ ชูเกิน (๑๕๒๔)	พนักงานคุมประพฤติชำนาญการพิเศษ สำนักงานคุมประพฤติ กรุงเทพมหานคร ๔ กรมคุมประพฤติ
๕.	นายวินัย แสงเขียว (๑๕๔๓)	นักทัณฑวิทยาชำนาญการพิเศษ ทัณฑสถานเกษตรอุตสาหกรรม เขาพระก กรมราชทัณฑ์
๖.	พันตำรวจโท จักร จุลกะรัตน์ (๑๕๐๕)	นักสืบสวนสอบสวนชำนาญการพิเศษ กองกำกับและตรวจสอบ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.)
๗.	นายมฤชา สุขเอม (๑๕๔๐)	นักประชาสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ กองสารนิเทศและประชาสัมพันธ์ สำนักงานศาลยุติธรรม
๘.	นางสาวปณณีย์ลี ฉัตรจินดา (๑๕๒๘)	ผู้อำนวยการส่วนสำนักการอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคม ๑ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และ กิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)
๙.	นายอาคม ทองศิริ (๑๕๖๒)	อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานอัยการคุ้มครอง สิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดระยอง สำนักงานอัยการสูงสุด
๑๐.	นางสุภารัตน์ สุขโหด (๑๕๔๙)	นักพัฒนาระบบราชการชำนาญการพิเศษ กองติดตาม ตรวจสอบและ ประเมินผลการพัฒนาระบบราชการ สำนักงาน ก.พ.ร.
๑๑.	นางสาวอภิญญาพร หมั่นตรวจ (๑๕๕๗)	นิติกรชำนาญการพิเศษ สำนักกฎหมาย กรมสรรพสามิต
๑๒.	นายณัฐสุทธิ จิ๋วเชื้อพันธุ์ (๑๕๑๔)	หัวหน้าสำนักกฎหมาย สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

ภาคผนวก ข.

One Concept Paper

